

## НАУКОВІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Галінська Т.С., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

*Узагальнено наукові основи та сутність стратегії інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах; досліджено особливості й перспективи розвитку сільського господарства на основі інтенсифікації; узагальнено методичні підходи до визначення економічної ефективності інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах.*

*Generalized scientific basis and essence of the strategy of intensification of agricultural enterprises; investigated characteristics and prospects of development of agriculture through intensification; generalized methodological approaches to determining the economic efficiency of production intensification of agricultural enterprises.*

**Постановка проблеми.** В умовах ринкової економіки питання, що стосуються формування стратегії розвитку, на нашу думку, набувають вирішального значення, серед яких одним із найважливіших напрямів є інтенсифікація виробництва в сільському господарстві. Вона зумовлює не лише економічне зростання, але й фундаментальне оновлення аграрної економіки, зміни якості її науково-технологічного рівня.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Підвищенню ефективності розвитку агропромислового комплексу та дослідженню економічних, організаційних, технологічних, екологічних, соціальних аспектів інтенсифікації агропромислового виробництва присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Значний внесок у розробку концептуальних положень досліджуваної проблеми зробили українські економісти-аграрники: В. Амбросов, В. Андрійчук, В. Бойко, О. Бугуцький, П. Гайдуцький, В. Горкавий, О. Гудзинський, Т. Лозинська, М. Дем'яненко, С. Дем'яненко, Ю. Мельник, П. Макаренко, Л. Мармуль, В. Мацибора, В. Мертенс, В. Месель-Веселяк, Б. Погріщук, П. Саблук, В. Уланчук, О. Шпичак, В. Юрчишин та інші. Незважаючи на суттєвий внесок у науку вказаних економістів щодо питань інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах, не достатньо вивченими залишаються такі питання, як вплив інтенсифікації на економічну ефективність виробництва аграрної продукції, порівняльна характеристика застосування інтенсивних і малозатратних технологій ведення сільського господарства, відсутність дієвого макроекономічного механізму забезпечення інтенсивного ведення галузі, еколого-економічне відтворення ресурсного потенціалу аграрних підприємств та відсутність чітких напрямів формування стратегії інтенсифікації виробництва.

**Постановка завдання.** Метою дослідження є узагальнення теоретичних і методичних засад, розробка практичних рекомендацій щодо формування стратегії інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Стратегічним напрямом розвитку підприємств аграрного сектора є інтенсифікація виробництва, що можлива лише в період пожвавлення й підйому, тоді як під час криз і депре-

сії, що характеризуються жорстким дефіцитом інвестиційних ресурсів, необхідні інші форми підтримки цілісності мікроекономічних систем.

Найбільш поширені стратегії розвитку суб'єктів господарювання в аграрній сфері з доповненою нами стратегією інтенсифікації виробництва зображено на рис. 1.



Рис 1. Базові стратегії розвитку суб'єктів господарювання в аграрній сфері

Відповідно до цього, стратегія інтенсифікації виробництва є різновидом базової стратегії концентрованого зростання, використовується в періоди економічного росту й передбачає інтенсифікацію зусиль аграрних підприємств щодо виробництва продукції за рахунок додаткових вкладень, спрямованих на впровадження досягнень науки, передової техніки і прогресивних технологій, які зумовлюють не лише зростання врожайності культур і продуктивності тварин, а і збереження родючості ґрунту на перспективу.

Встановлено, що при формуванні інтенсивного типу відтворення в сільському господарстві необхідно обов'язково враховувати, що кожен напрям інтенсифікації має граничну межу використання, нехтування якою може негативно вплинути на агроекологічну систему. Тому аграрні підприємства, формуючи інтенсивний тип економічного розвитку, мають забезпечити його екологічність за такими ознаками:

- раціональне використання землі, що супроводжується збереженням і підвищенням родючості ґрунту;

- забезпечення оптимального рівня розораності земельних угідь, що унеможливить розвиток водної і вітрової ерозії ґрунту;
- дотримання вимог недопуску перевищення встановлених рівнів забруднення виробництва продукції, забезпечення її екологічності;
- дотримання встановлених правил щодо транспортування, складування та внесення мінеральних добрив, засобів захисту рослин і тварин, недопущення забруднення ними навколишнього середовища і продуктів харчування;
- забезпечення дотримання норм відведення стічних вод від тваринницьких ферм і підсобних промислових виробництв;
- правильне складування, зберігання і внесення органічних добрив;
- дотримання екологічних вимог при проектуванні, будівництві, реконструкції і введенні в дію нових будівель та споруд, зокрема, тваринницьких комплексів, меліоративних систем тощо.

Важливим показником рівня інтенсивності сільського господарства є річні виробничі витрати на гектар сільськогосподарських угідь або на голову худоби. Річні витрати сільськогосподарського виробництва включають частину вартості основних засобів у розмірі амортизації, віднесеної на собівартість продукції, а також вартість спожитих оборотних засобів, у тому числі й оплату праці. Цей показник залежно від об'єкта інтенсифікації може характеризувати рівень інтенсивності всього сільського господарства або окремих його галузей.

Рівень інтенсивності сільського господарства характеризується і таким показником, як затрати живої праці з розрахунку на гектар земельної площі або голову худоби. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва здійснюється на основі широкого використання досягнень науково-технічного прогресу, що сприяє впровадженню комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, підвищенню продуктивності праці. Тому, на відміну від інших показників, затрати праці на одиницю земельної площі або голову тварин у процесі інтенсифікації закономірно зменшуються. Це відображає відповідні зміни у співвідношенні затрат уречевленої й живої праці з підвищенням технічної озброєності сільського господарства.

Встановлено, що досягнення високої ефективності додаткових вкладень пов'язано не лише з підвищенням рівня витрат із розрахунку на гектар земельної площі, а також зі створенням для цього відповідних економічних умов і можливостей господарювання через систему ринкових відносин та розвитку аграрної інфраструктури.

Встановлено, що основними стратегічними напрямками інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах є: залучення інвестиційних ресурсів; розвиток спеціалізації та концентрації виробництва до оптимальних розмірів; нові підходи до розвитку підприємницької діяльності; розвиток виробництва на інноваційній основі шляхом застосування нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур та порід тварин; техніко-технологічна переоснащеність виробництва; диверсифікація виробництва й розвиток на цій основі внутрішньогосподарських виробничих відносин і обслуговуючої та збутової кооперації (рис. 2).



Рис. 2. Стратегічні напрями інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах

Встановлено, що практика господарювання на основі інтенсифікації виробництва супроводжується негативними екологічними наслідками, які в комплексі значно погіршують умови сільськогосподарського виробництва, знижують продуктивність та економічну ефективність використання природного ресурсного потенціалу АПК. Саме тому екологізація розвитку продуктивних сил і, насамперед, сільського господарства, відтворення природного ресурсного потенціалу АПК повинна стати головним напрямом державної політики й господарської діяльності аграрних підприємств.

Запровадження таких систем і технологій вирощування сільськогосподарських культур потребує досить значних витрат грошових ресурсів. Оскільки самостійно сільськогосподарські товаровиробники не в змозі забезпечити належний рівень розвитку біологічного землеробства, саме участь агропідприємства у виробничо-екологічному кластері дає йому таку можливість. Використання такого економічного інструменту як кластеризація дасть змогу створити в регіоні виробничо-екологічні кластери, які забезпечать умови для формування концепції розвитку регіонального ринку екологічно чистих продуктів харчування, а також вирішення екологічних проблем сільського господарства, що постають внаслідок надмірної інтенсифікації виробництва.

**Висновки.** 1. Встановлено, що стратегія інтенсифікації виробництва є різновидом базової стратегії концентрованого зростання й повинна використовуватися в періоди економічного росту. Вона передбачає зосередження зусиль аграрних підприємств щодо виробництва продукції за рахунок додаткових вкладень, спрямованих на впровадження досягнень науки, передової тех-

ніки і прогресивних технологій, які зумовлюють не лише зростання результативних показників діяльності підприємства, але й відтворення та збереження його основного виробничого ресурсу – землі.

2. Узагальнюючим показником рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва, що відображає сукупні затрати уречевленої і живої праці, є сума вартості основних засобів і поточних виробничих витрат (без амортизації) з розрахунку на гектар сільськогосподарських угідь. Цей показник безпосередньо виражає сутність інтенсифікації й водночас характеризує рівень інтенсивного розвитку аграрних підприємств.

3. Основними стратегічними напрямками інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах є: залучення інвестиційних ресурсів, розвиток спеціалізації і концентрації виробництва до оптимальних розмірів; нові підходи до розвитку підприємницької діяльності; розвиток виробництва на інноваційній основі шляхом застосування нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур і порід тварин, техніко-технологічна переоснащеність виробництва; диверсифікація виробництва і розвиток на цій основі внутрішньогосподарських виробничих відносин й обслуговуючої та збутової кооперації.

#### **Література:**

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. – Підручнк. – 2-е вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.:КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Вітков М.С. Основні фактори інтенсифікації аграрного виробництва в перехідний період до ринку / М.С. Вітков // Економіка АПК. – 2005. – № 2. – С. 17-20.
3. Гацура Я.Т. Методологічні положення інтенсифікації аграрного виробництва на інноваційній основі / Я.Т. Гацура. // Економіка АПК. – 2001. – № 9. – С. 65-70.
4. Дергач І.В. Економічна сутність та напрямки розвитку інтенсифікації аграрного виробництва / І.В. Дергач // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 61-63.
5. Кириленко І.Г. Напрямки підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 68-72.
6. Макаренко П.М. Показники оцінки економічної стійкості аграрних підприємств / П.М. Макаренко, Л.О.Чіп // АгроСвіт. – 2008. – № 24. – С. 34-37.
7. Месель-Веселяк В.Я. Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2007. – № 12. – С. 8-14.
8. Олійник В.О. Необхідність та умови розширеного відтворення в сільському господарстві України / В.О. Олійник // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 31-35.
9. Саблук П.Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні. / П.Т. Саблук. Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 3-16.
10. Світков М.С. До теоретичних і методологічних засад інтенсифікації аграрного виробництва / М.С. Світков // Економіка АПК. – 2004. – № 11 – С. 33-37.
11. Станкевич О.Б. Ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. / О.Б. Станкевич, В.І. Мацибора // Науковий вісник НАУ. – 2001. Вип. 34. – С. 294-297.